

Emil Havlík ústně podaný

Míša Havlík není jen výtečný a vzdělaný loutkář, ale dnes už také pamětník, a to nejen formování našeho moderního loutkového divadla. Právě jeho životní zážitky a vědomí dobových souvislostí byly základem vzpomínání, které s ním v rámci projektu orální historie českého divadla natočil pro dokumentaci Institutu umění – Divadelního ústavu Vilém Faltyňek. (nm)

© TEXT: VILÉM FALTÝNEK

Loutkoherce Emila Havlíka jsem při práci na největší vidět nemohl. V roce 1989, kdy odcházel do penze ze své celoživotní práce v Ústředním loutkovém divadle, jsem se na Vysočině objevil vokal k maturitě ULD K nám nezajždělo a od nás bylo zase blíž do Brna. Našes cesty se protnuly v Praze až o téměř třicet let později, a to díky projektu Orální historie českého divadla Institutu umění – Divadelního ústavu. Zjistilo se totiž brzy, že je jistý Emil Havlík, který mezi dokumentovanými osobnostmi divadla nesmí chybět.

Když jsem za ním přišel s mikrofonem a fotoaparát, abych zaznamenal jeho životní vyprávění... - Pardon, tak snadné to nebylo. Mentálně mladý Emil Havlík se potýká s fyzickými limity, které věk přináší. Například má potíže se sluchem a téměř není možné se mu dovolat. Už jsem to vzdával, ale o několik měsíců později jsem jen tak bez valné naděje znovu vytukal jeho číslo. Snad že se zrovna v té šťastné chvíli díval na displej, telefon zvedl a domluvil jsme si schůzku. A potom už v rychlém tempu následovalo několik skvělých a nabitých osobních setkání.

Každý příběh začíná v dětství. Pan Havlík vyprávěl s velkým zaujetím o dědečkovi Emilu Geistlichovi, majiteli tiskárny, který v meziválečném období vybudoval hotel na chorvatském ostrově Baška. Rodina tu trávila každé léto a vztah k jihoslovanským národům a jazykům Emila Havlíka formoval na celý život. Maminka milovala historii a tuto lásku přenesla i na syna Emila. (Oba obory později studoval a dodnes má police plné knih o historii.) Od maminky získal mimo jiné i smysl pro systematickosti a přesnost v detailech, která prostupuje nejen způsob jeho vyprávění, ale i práci s loutkami, výrobu loutek, stavbu nejprůzračnějších modelů, vymýšlení her, kterým se věnuje ve volném čase, a přemýšlení vůbec. Tětněk k tomu přidal inspiraci loutkami.

To bylo tak: Malý Emil vyrůstal v Praze a chodil cvičit do Sokola Smíchov, pro který tatínek pracoval jako právník (sám cvičit nemohl kvůli zranění z první světové války). Jednou viděl loutkové představení sokolů z Radotína a rozhodl se založit vlastní loutkářský soubor. Oba rodiče v něm hráli, loutky

vodil i herec Václav a nezdějní mladší Emil. Hráli v zanklé sokolovně na Mrázovce, kde dnes ústí dopravní tunel. Reportoár pry nemel vedeli ar uvová, ale hráli s nadšením každou neděli až do velké. S krátkou epizodou po osvobození divadlo spalo až do roku 1993, kdy ho Emil Havlík slavně obnovil a ono (ted už bez jeho účastí) hraje dodnes.

Za protektorátu zažl v Divadélku pro Jana Malika a jeho libeňského sokolského divadla. *To jsem viděl jako tercián a byl jsem něj zážitek znamenal. Dodnes víd plasticky detaily Malikova vedení loutky, kterými ho tehdy divadlo uhranulo. Když po válce nastoupil na vysokou školu, nejlpre se zapsal na sbrochovárštinu a ruštinu, pak kvůli ideologické deformaci oborů přestoupil na učitelství, a když dostal zprávu o vzmáknutím Ústředním loutkovém divadle Jana Malika, neváhal ani okamžik. Přípravou zahajovací premiéry *Pan Johannes* (25. 2. 1949) začalo jeho čtyřicet let trávající působení v ULD. Divadlo v první etapě svém vyprávění nevynechá ani vzpuru souboru proti vedení, do které se v době úmavy z dominantního stylového směřování zapojil. Divadlo ale konflikt přestalo a pokračovalo ve své práci.*

Jestě jeden zážitek výrazně vystupuje a je ním představení obvykle Kašpárek kladl dětským divákům otázky. Kohosi napadalo udělat vtip a posadit na největší místo loutky malého, předškolního Emilka v kašpárkovském kostýmu. *Jako živý herec jsem měl mluit k divákům, ale nevypravit jsem ze sebe ani slovo. A to mně zůstalo do dneška, já to nemám rád. Já jsem rád ve skrytu, a proto dělám loutkový divadlo, a ne živý divadlo. Já neztříbnu sebe, exhibuju loutky. A přestože Emil Havlík klame tělem, je tento osytek před publikem mu dodnes zůstal. Takže v době, kdy na největší loutkových divadel začal pronikat živý herec, „živáček“, on nemohl tento trend přijmout. A když dokonce sám musel předstoupit před diváky, vážně uvá- žoval o výpovědi. Později se jako profesionál*

přizpůsobil, ale vnitřním přesvědčením zůstal tradicionalist. Ve svém archivu má několik textů, v nichž tento názor teoreticky obhajuje (jeho brilantně formulované úvahy jsem uvniil na našem webu, pozn. red.).

Desetihodinová nahrávka Havlíka vyprávění se nedá shrnout do několika zážitků stredoškola, který bojoval v kvě 1945 v rozhlase, těžká rána, když ztratil dopravním neštěstí v zahravní marže a zůstal sám se dvěma dětmi, zkusenu z pedagogického působení na DAMU a mu dalšího vyprávění, to vše může slyšet kdo přijde do badatělny IDU v Oeletné u nahrávku studovat.

Když jsem Emilu Havlíkovi přinesl zážitek na CD a blahopřál mu k devadesátin odnesl jsem si na oplátku stolní hru, kte on osobně vymyslel, nakreslil a vymodelk ni hrací figurky. Hráli jsme jí pak doma s teli a uznali, že to je naprosto profesion práce, již by Emil Havlík, kdyby chtěl, ir směle konkurovat současným komerčním hrám. Živit by se mohl i jazykovědou, pře datalstvem nebo pedagogikou, jako nesko grafik (ohlás děláčka tiskárny?) si ze svěl cíal v cyrilici sestavil logo, učitavny auto emblem, který ambivalentně připomíná h lam - bludisté s malou kulíčkou. Zkrátka, j Havlík je člověk mnoha talentů, netěžil z ale osobní zásk, nýbrž všechny své schoppr odevzdával loutkovému divadlu. Tato pocti staré školy, kdy bylo běžné „po sokolsku“ vzdat své síly obecnému prospěchu, v to případě kultivaci společnosti uměním, v zuje respekt. Jsem vděčný za možnost osr se s panem Havlíkem potkat. A přeji mu d ztrubje i vesdar dít!

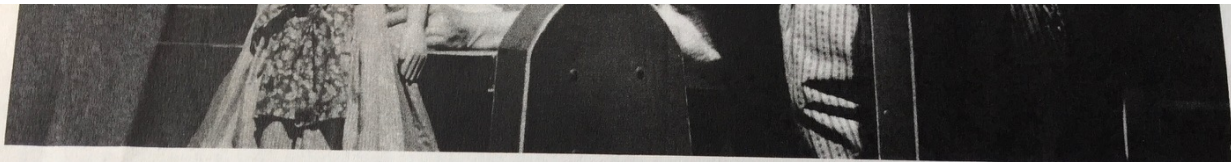
Emil Havlík in His Own Words

Vilém Faltyňek reports from his meeting with Emil Havlík, in which he was collecting material for the O History project of the Institute of Arts – Theatre and Film. Faltyňek outlines the topics covered in the report. Em provides some of his own comments. Emil Havlík is a man of many talents, but always in service of puppet theatre personal gain, but always in service of puppet theatre personal gain.

V zádělně gnečnych o je stěny vyfaj!

20

realističnost. Namísto toho celkový návrh inscenace zdůrazňuje samotný příběh, jeho vyprávění a divadelní charakter celého textu. Matásek umístil diváky na vyvýšená sedadla na otočné jeviště.⁴ Na proscénium byl rovný stůl se židlemi, který představoval hospodu, a nad orchestřištěm most a kopa harampádí, která zpodobňovala exteriéry. Nalevo byla jednoduchá jednotka, která představovala Viktorův pokoj. V zadní části bylo polopropustné zrcadlo, které sloužilo jako iluzivní zeď, zrcadlová plocha i jako rampa pro hereckou akci. Napravo byla jednotka znázorňující dům Teriny.

Během představení se jeviště otáčelo a jednotlivé periferní oblasti se dostávaly do zorného pole diváků. Protože diváci nemohli vědět, kterým směrem se scéna roztočí a kdy sledovali milostný příběh plní očekávání a napětí – tedy stejných emocí, jaké zažívaly obě hlavní postavy.

Smrt Teriny byla zvlášť působivá. Zatímco herečka pomalu přecházela přes most do hlediště, scéna otočila s diváky směrem k zrcadlovému panelu. Tam se odehrála krátká akce s Viktorem a pak se scéna opět otočila směrem k balkónům hlediště. Světla namířená na Terinu pomalu zhasínala a herečka vypustila balónek.

Dílo Petra Matáska je obecně považováno za jeden z nejlepších výstupů současného českého divadla. I z tohoto důvodu byl pozván jako jeden z osmi designérů k vytvoření českého pavilonu na PQ 99 oceněného

Zlatou trigou. Sám říká, že jeho nejlepší divadelní spolupráce vždy nesly dva společné rysy. Zaprvé, že vždy dokázaly trochu předběhnout vnímání diváka, a diváci proto museli aktivně dohánět akci na jevišti. To podle jeho názoru vždy vedlo k uspokojivějšímu diváckému zážitku. Za druhé, v dobách represe bylo nejlepší divadlo takové, které dávalo lidem naději a mluvilo k nim pravdivě. To byla funkce divadla i základní myšlenka, která nějakým způsobem ovlivnila téma každé inscenace a každého scénického návrhu.

Tato funkce se po revoluci na dlouhou dobu ztratila, a to ze dvou důvodů: za prvé, pravda, pokud můžeme obsahu médií říkat „pravda“, byla k dispozici pro všechny, a za druhé, ekonomická a politická krize postupně vyvolala v České republice vlnu určitého hořkého pesimismu. Dnes Matásek cítí ve společnosti celkovou únavu a touhu vrátit se k jednoduchým věcným pravdám, které stojí za všemi mezilidskými vztahy. Dál pokračuje v práci a ve svém hledání spolupracovníků naladěných na stejnou vlnu, kteří chtějí hledat a objevovat nové způsoby, jak tyto věčné myšlenky zobrazit na divadle.

Studie Delberta Unruha: Petr Matásek, Actors, Puppets, Kinetics, and Poetry byla původně publikována v časopise Theatre Design & Technologies, 2000, s. 19–24 a v knize Petr Matásek: Prostor hmota divadlo, DAMU 2013, s. 38–43. ISBN 978-80-7331-272-5.

- 1 Maliková, N.: Theatre of Versatility, Appeal, and Comedy, Praha: Czech Theatre 15, 1999, s. 35.
- 2 DRÁK, Theatre with Puppets (propagační materiál)
- 3 Prchalová, R.: Collage of Eight, katalog národní sekce české výstavy, Pražské Quadrenniale 1999, s. 11.
- 4 Tato scéna je svým způsobem interiérovou verzí otočného jeviště v zámecké zahradě Českém Krumlově, viz Unruh D.; Christilles D.: The Revolution Auditorium Theatre of Český Krumlov, TD & T, 1997, r. 33, č. 1.

Actors, Puppets, Kinetics, and Poetry

An article on Petr Matásek written in 2000 by Delbert Unruh, Professor at the Northwestern University, is designer and editor of Theatre Design & Technologies. Starting with Petr Matásek's brief biography, he continues with a discussion of his work at DRÁK Theatre listing some of the key shows such as Pinokio, Kalo Mitraš, Babylonská věž, Don Quijote, Sen noci svatošské, Kalevala, Královna Dagmar, Zlatoviáška and Kr a zvíře. The author also briefly mentions Matásek's work for other theatres (e.g. National Theatre Prague and Studio Beseda).

Foto

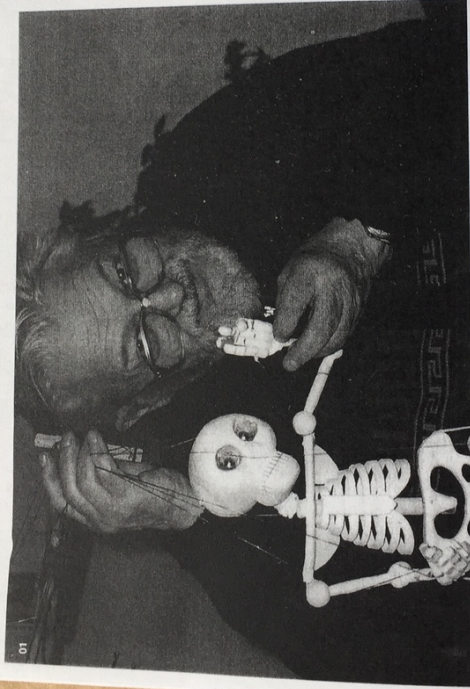
- 01 Píseň života (1985), Divadlo DRÁK – Josef Ptáček
- 02 Prodaná nevěsta (1986), Divadlo DRÁK – Josef Ptáček

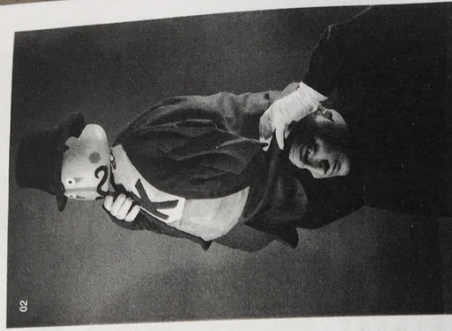
Emil Havlík 90letý

Ictyho dně životní jubileum (narozen 6. května 1927) oslavil loyen Ústředního loutkového divadla bytostně spojený s tímto profesionálním loutkovým divadlem. Jeho vynikající javajkářské reace i herecké role (ke kterým měl velmi ambivalentní vztah) žijí paměti několika generací diváků.

TEXT: NINA MALIKOVÁ

01

02

Patří ke generaci, která pomáhala svou tvůrčí práci na svět poválečnému českému loutkovému divadlu, vychoval jako pedagog loutkářské katedry DAMU řadu záků a po roce 1990 působil mnoho let v sokolské loutkové scéně Nazdárce, kde se uplatnil znovu jako pedagog, režisér i technolog.

Emil Havlík (pro všechny loutkáře známý jako Míša Havlík) – bytostný a pravověrný loutkář, vzdělanec a pedagog – není bytost jednoduchá. Snoubí se v něm perfekcionismus, v psaném i mluveném slově vytržený cit pro částinu a radost z žonglování v jejich zákratech a možnostech, smysl pro humor (ve všech jeho podobách – od ironického, sarkastického, až po jemnoučký pro „fejnsmečky“), vzdělanost, zájem o kulturu, smysl pro spravedlnost, hrdost na své povolání, a především věrnost loutce, které zasvětil svůj život. Ale aby to nebyla jen samá pozitivita, je v něm i jistá urputnost, prchlivost (o které by mohli vyprávět nejen jeho spolupracovníci a studenti, ale i jisté i jeho blízcí) a až nepřijemná pravdomluvnost a tvrdohlavost.

A tenthle Míša Havlík se dožil v květnu v plné duševní svěžesti hodně kmetického věku.

Něslo mi ubránit se při té příležitosti vzpomínkám na všechna setkání s ním, která jsem sobě i jemu už několikrát připomínala – od těch prvních, kdy mě jako malou holku okouzli svým zvonivým (někdy až „kašpárčím“) tenorem a smyslem pro humor při mých návštěvách mého otce v zákulisí ULĐ i svými bravurními hereckými kreacemi zejména v práci s javajkou (a také například až tyfiským uznamím, že kolega Zdeněk Červený to s javajkami umí ještě lépe!). Nejsm vřbec jediná, kdo zná jeho uctívání a neochvějný obdiv k loutce a jejím možnostem, jeho kroucení hlavou nad občasným blouděním současného loutkového divadla a neznám většinou obhajbě tradic role loutky, který svá tvůrčí zření neopřítá jen o alibistické pokrčení rameny, ale schopnost se s veskerou slovní erudicí umět za ně postavit.

Snad o málokom jako o Míšovi se dá říci, že byl a je svůj. Tato jeho charakterová pevnost (nikdy o pít neustoupil) ze své niterné věrnosti

odkazu masarykovské první republiky a zásadám jeho milovaného Sokola) je jeho poznavacím znamením – včetně nepřijemnosti, které při konfrontaci s těmi, u kterých to není jejich nejsilnější vlastností, jim tím způsobuje.

Všachno nejlepší a díky, Míšo.

Emil Havlík Celebrates Ninety

Nina Maliková sends her birthday greetings to Emil Havlík, a man who combines "perfectionism, an exquisite command of the Czech language, a sense of humour, erudition, an undying thirst for culture, a sense of justice, pride in his work and a loyalty to puppets which have been with him his entire life."

Foto

- 01 Emil Havlík (nedatováno) – archiv
- 02 Emil Havlík (nedatováno) – Jindřich Marco